

8 | Desegregatie in de praktijk: de Feniks

Sofie Strobbe & Orhan Agirdag

Basisschool *De Feniks* aan de Brugse Poort in Gent, begon als een ‘zwarte’ concentratieschool (genaamd Acacia), werd omgevormd tot een mengwezen (Acacia-Feniks) en bestaat momenteel als de Jenaplanschool de Feniks. De Feniks was één van de 68 scholen die deelnamen aan het segregatieonderzoek. Ter illustratie vullen wij de uiteenzetting van Sofie Strobbe aan met enkele resultaten van het segregatieonderzoek met betrekking tot de Feniks-school.

Van de Acacia ...

De Acacia was tot 1999 nog een zogenaamde concentratieschool. Ons publiek bestond vooral uit leerlingen van Turkse afkomst. Maar ook toen had de school een goede reputatie. Onze nieuwe stagairs reageerden bijvoorbeeld steevast: ‘Waaw, wat kunnen de kinderen hier veel’. Hun vooroordeel over concentratiescholen werd zó onderuitgehaald.

Toen in 1999 de gebouwen gerenoveerd werden, werd gelijktijdig een buurt-onderzoek gevoerd. De Brugse Poort is een erg gekleurde wijk. Uit dit buurt-onderzoek bleek echter dat er meer autochtone mensen waren dan je op het eerste zicht zou denken. Er werd gekozen om resoluut voor een realistische weerspiegeling van de buurt te gaan, als het ware een Brugse Poort op schaal. De autochtone mensen van om de hoek moesten onze school weer aantrekkelijk vinden, zodat ze hun kind niet langer naar een ‘witte’ school in het veel verdere Mariakerke of Drogen moesten sturen.

... naar de Feniks

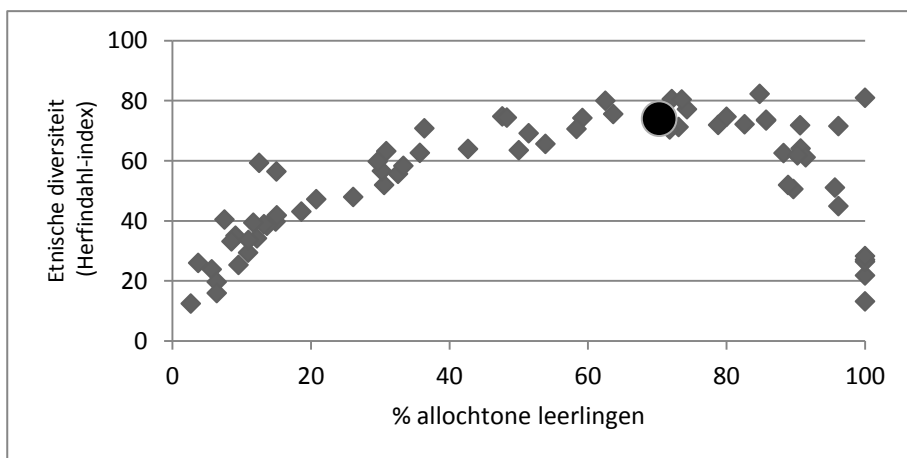
Binnen de Acaciaschool werd daarom een Jenaplanschool opgericht, genaamd de Feniks. We kozen voor Jenaplan uit overtuiging, maar ook omdat methodescholen kinderen van andere doelgroepen aantrekken. Het project is klein gestart, als een project in een project. In de eerste feniksklas gold de verdeelsleutel 70-30: in een klas van bijvoorbeeld 24 kinderen konden er 7 à 8 GOK-kinderen binnen uit de Acacia. De GOK-leerlingen konden best niet allemaal dezelfde herkomst hebben, want dat zou misschien kliekjesvorming in de hand hebben gewerkt. Door zo veel mogelijk verschillende nationalitei-

ten te kiezen, verkregen we een mooie waaier en was diversiteit op zijn best gegarandeerd. Het werd als het ware een wereldklas.

De ouders van de GOK-kinderen werden vooraf grondig geïnformeerd. Onze autochtone ouders zijn vaak al eens achterdochtig over onze methode. We merken ook dat kansarme en allochtone ouders vaak meer vertrouwen hebben in een eerder traditioneel jaarklassensysteem. Ondertussen zijn we tien jaar verder. De Feniksschool is erg gegroeid. Nu bestaat de Acaciaschool niet meer en alle klassen van de Feniksschool kennen een heel gemengd publiek (zie figuur 8.1).

Bovendien is diversiteit in onze school meer dan alleen etnische diversiteit. We gaan met alle soorten diversiteit vooral proactief om. Als we klasgroepen samenstellen, zoeken we naar verschillen die versterken: een evenwicht tussen jongens en meisjes, de beste vrienden niet noodzakelijk samen, kinderen met ADHD bij rustige kinderen, kinderen die goed en minder goed Nederlands kunnen, ... Zo krijgt elke groep een grotere draagkracht en wordt het delicate evenwicht stabiel.

Figuur 8.1 De etnische samenstelling van de Feniks (aangeduid met zwarte cirkel) vergeleken met andere scholen in het segregatieproject: ongeveer 70% allochtone leerlingen en hoge etnische diversiteit

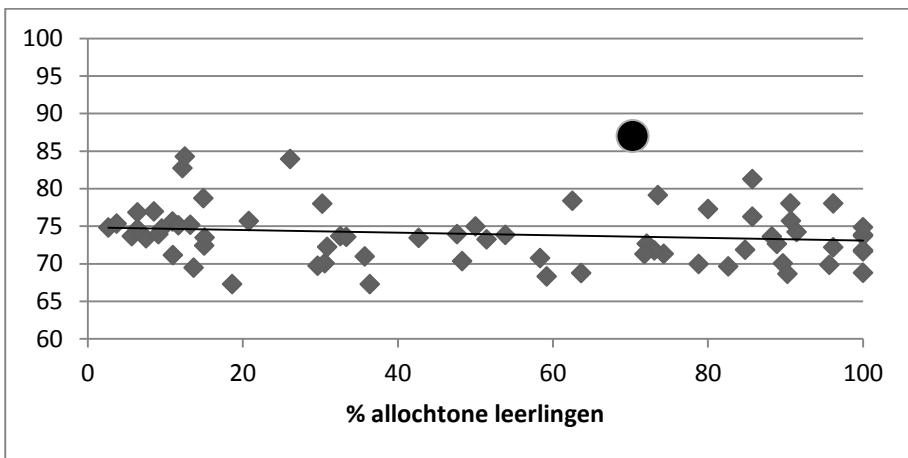

8.1 Onderwijskwaliteit en kampioen in het welbevinden

In het schooljaar 2008-2009 hebben we als school deelgenomen aan het segregatieonderzoek dat uitgevoerd werd door de universiteiten van Gent, Antwerpen en Leuven. Hiervoor werden er in onze school 37 leerlingen, 10 leerkrachten en 30 ouders bevestigd. Een jaar later heb ik de resultaten van het onderzoek en de punten van mijn school ontvangen in een rapport. Hiermee was het mogelijk om onze school te vergelijken met andere scholen in Vlaanderen. Mijn leerkrachtenteam en ik hebben deze rapporten dan ook grondig bestudeerd. We hebben de resultaten van onze school ook meegegeeld aan onze ouders.

We waren dan ook trots op onze resultaten. De hoge score van onze school voor etnische diversiteit bleek immers samen te gaan met solide onderwijsprestaties (iets boven het gemiddelde). Maar vooral de resultaten voor het schoolwelbevinden van de leerlingen waren opvallend: onze leerlingen geven aan dat ze minder gepest worden dan in andere scholen en ze hebben meer zelfvertrouwen dan in sociaaleconomisch vergelijkbare scholen. Als kers op de taart blijkt onze school de kampioen te zijn wat betreft het thuisvoelen van de leerlingen (zie figuur 8.2).

Figuur 8.2 Het thuisvoelen van de leerlingen in de Feniks (aangeduid met zwarte cirkel) vergeleken met andere scholen in het segregatieproject: hoogste score voor de Feniks

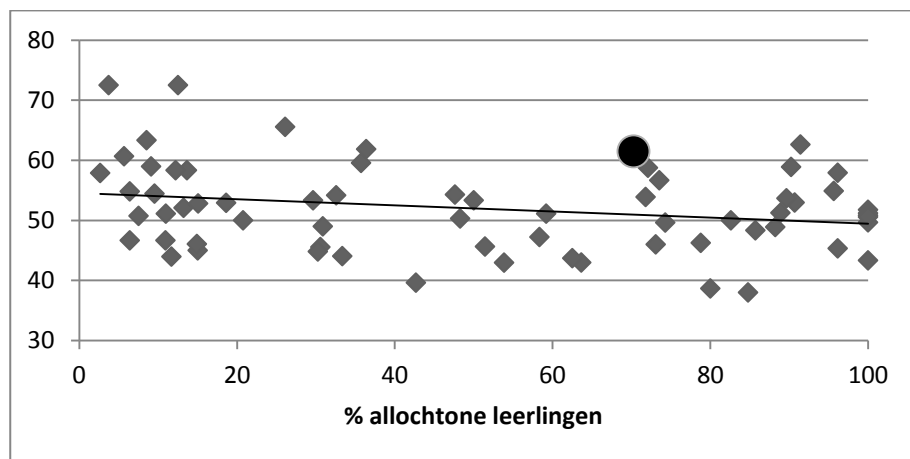

Vooral in dit laatste zien we een bevestiging van onze basisfilosofie: de school moet een verlengde zijn van het gezin en de wijk, een plaats waar een

leerling zich thuis kan voelen. De inrichting van onze klassen en de speelplaats is er dan ook op gericht om deze basisfilosofie om te zetten in praktijk. Zo hebben we in de klas een ‘living’ zoals de meeste leerlingen thuis een ‘living’ hebben. We sluiten iedere week af met een feest waar de leerlingen aan elkaar tonen waarmee ze bezig zijn geweest.

Een basisprincipe van het Jenaplan-onderwijs is dat elke mens het recht heeft om een eigen identiteit te ontwikkelen en dat scholen moeten werken aan een samenleving die ruimte biedt voor ieders identiteitsontwikkeling, waarin rechtvaardig, vreedzaam en constructief wordt omgegaan met de verschillen. Zo proberen we constructief om te gaan met talige en culture verschillen in onze school. Bij ons worden de leerlingen dus niet gestraft wanneer ze hun moedertaal spreken, hoewel we voldoende aandacht hebben aan de ontwikkeling van hun taalvaardigheid (zie figuur 8.3)

Figuur 8.3 De waardering van meertaligheid van de leerlingen door de leerkrachten in de Feniks (aangeduid met zwarte cirkel) vergeleken met andere scholen in het segregatieproject

8.2 Uitdaging met een prijskaartje

Veranderingen hebben altijd een prijskaartje. Zo is er de laatste tien jaar weinig rust geweest in de school. Elk jaar kwamen kinderen en leerkrachten over van de ene afdeling naar de andere, van Acacia naar Feniks en omgekeerd. Groepen verhuisden met hun inboedels van het ene lokaal naar het andere. Het veranderingsproces moet absoluut geleidelijk aan gaan, maar

tien jaar aan een stuk systematisch veranderen is slopend, zowel voor de kinderen, de ouders als de leerkrachten.

Omdat er al tien jaar lang twee aparte scholen bestonden, zijn het in de ogen van de kinderen ook twee aparte groepen. Ik hoorde een kind vorig jaar zeggen: “Ik heb gespeeld met Ismail, Lucas, Faiza, en nen Acacia”. Tussen leerkrachten onderling bestond er soms ook spanning, bijvoorbeeld omdat de Feniks meer aandacht van buitenaf kreeg dan de Acacia. Sommige ouders negeerden ook leerkrachten van de andere school.

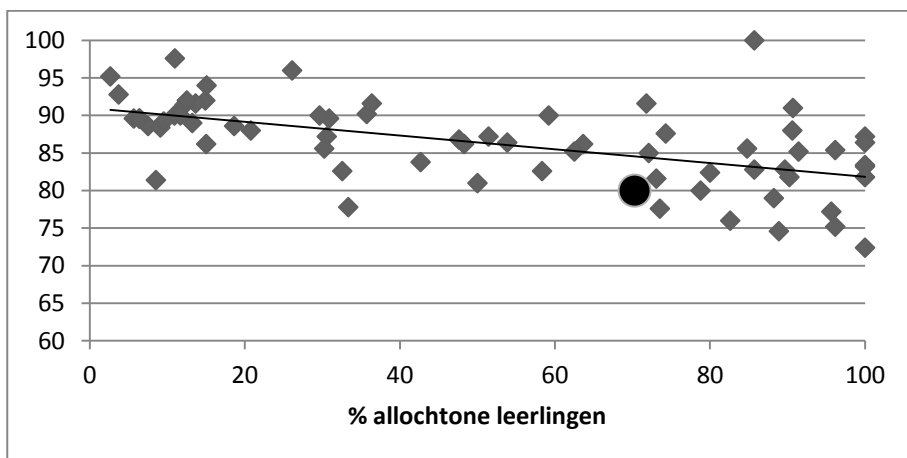
Vaak zijn de ouders meer ongerust over het percentage allochtone klasgenoten dan hun kinderen. Onlangs vertelde een moeder haar zoon dat ze hem naar een andere (witte) school wou sturen. De jongen zei dat hij niet weg wou en dat hij bij zijn (autochtone en allochtone) vrienden wou blijven. Het is belangrijk om op zulke momenten in te grijpen om een sneeuwbal effect te vermijden. Het evenwicht in ons project is immers erg delicaat.

Zo was de verdeling tussen allochtonen en autochtonen enkele jaren geleden in de oudste klassen ongeveer 50-50. Een autochtone moeder maakte zich hier zorgen over en sprak andere - autochtone - ouders over haar idee om haar zoon naar een witte school te sturen. Zo ontstond een kettingreactie. “Als zij haar kinderen weghaalt, dan ik ook” klonk het. Zoiets moet je als directeur zo snel mogelijk afblokken. Dus je gaat ogenblikkelijk in dialoog en wijst op het domino-effect van hun wandelgangenconversaties. Het was dus belangrijk voor mezelf als directeur om dingen op te volgen.

Tijdens het veranderingsproces verloren we ook bepaalde ouders voor wie de jenaplanfilosofie geen optie was. Sommige ouders kunnen bijvoorbeeld niet leven met de idee dat hun 3-jarig kind alleen naar het toilet gaat. Maar we zijn ervan overtuigd dat het zinvol is dat hun kinderen samen op school zitten met kinderen van ouders die dat wel zien zitten.

Het veranderingsproces ging dus samen met een zekere argwaan bij vele ouders. We zagen dit ook gedeeltelijk in de resultaten van het segregatieonderzoek. Hoewel de meeste van onze ouders hebben aangegeven dat ze erg tevreden zijn over de Feniksschool (80%, zie figuur 8.4), wijzen de resultaten uit dat dit cijfer hoger ligt in vergelijkbare scholen (85% a 90%). Ondertussen zijn we drie jaren verder en we hopen dat we het vertrouwen van alle ouders volledig terug hebben gewonnen.

Figuur 8.4 Percentage tevreden ouders in de Feniks (aangeduid met zwarte cirkel) vergeleken met andere scholen in het segregatieproject (iets lager dan gemiddeld)

8.3 Ouderbetrokkenheid in diversiteit

Onze deuren staan steeds open voor ouders. Die kunnen in het lesgebeuren allerlei taken opnemen, zoals voorlezen, mee op uitstap gaan of een klusje komen opknappen in de klas waar de kinderen bij zijn. Of ze brengen iets of iemand mee. Of ze komen gewoon eens kijken hoe we de dingen doen. Voor ons zijn ouders erg belangrijk. Ook in het kader van diversiteit. Omdat voor ons school, gezin en wijk sterk verbonden zijn, geloven we dat werken aan diversiteit tussen kinderen samengaat met werken aan diversiteit tussen ouders.

Daarom zetten we er sterk op in om alle ouders te bereiken. We hebben liefst niet dat kinderen aan de poort worden afgezet. Allerlei initiatieven “lokken” ouders naar binnen. Sommige ouders kunnen we moeilijk bereiken: ouders die in armoede leven hebben andere kopzorgen, met sommige allochtone ouders kan enkel onze brugfiguur contact maken en drukbezette ouders hebben geen tijd.

Enkele activiteiten werken erg goed: meehelpen met niveaulezen, voorlezen, ontbijt klaarmaken en taarten bakken, weekafsluitingen bijwonen en de kinderfuij zijn activiteiten waar ouders samen aan deelnemen, wat ook hun origine of opleiding is.

Avondactiviteiten, de koffiehoeke, een mannelijke leerkracht daarentegen creëren grotere drempels. Vreemd genoeg geldt dit ook voor de eerste verdieping. Hoewel onze school open deuren heeft, komen sommige ouders de trap niet op bij de kinderen van het lager onderwijs. Infoavonden (met diverse tolken) worden eveneens vaak uit beleefdheid gevolgd, of omdat we bij sommige ouders aandrongen dat ze zeker zouden afkomen, maar vermoedelijk zonder echte interesse.

Onze nieuwe uitdaging is het bereiken van de allochtone vaders! Vaderparticipatie in het algemeen is niet eenvoudig. Ondertussen zijn we daar wel al eens in geslaagd met ons fantastisch voetbaltornooi voor papa's in het kader van vaderdag.

Communicatie is heel belangrijk omdat het ouders en kinderen informatie verschaft. Communicatie is een van de grootste uitdagingen waar we voor staan. We hebben al een lange weg afgelegd om de juiste ingang te vinden en, eerlijk gezegd, zoeken we nog steeds. Er is een nieuwsbrief die voor ouders met een drukke job toch mogelijk maakt te participeren aan het schoolgebeuren.

We hebben stamgroepouders, bij ons 'nestouders' genoemd. Zij zijn de link tussen de ouders en de leerkrachten. Ze vangen geluiden op in de wandelingen, maar ook op zondag in het park. De drempel voor andere ouders is zo een pak minder hoog om dingen via de nestouders aan de juf of meester te zeggen.

8.4 Conclusies uit ervaring

Kortom, mijn ervaring leert dat een werkelijk desegregatiebeleid een zeer delicate kwestie is. Er is geen zalmakend concept. Het is zoeken naar wat werkt en wat niet. Het is proberen, stoppen, reflecteren, herbeginnen, bijstellen. Maar we zijn op weg met de acties die werken. Je moet steeds kunnen bijsturen om het fragiele evenwicht te kunnen bewaren. Daarom denk ik dat men best kleinschalig begint. Ook dient de draagkracht van het team en de werking in de gaten gehouden te worden. De ouders dienen goed geïnformeerd te worden: zonder overtuigde ouders is het zeer onwaarschijnlijk dat een project succesvol verloopt. Een duidelijke sturing van al deze verschillende zaken is hierbij geen overbodige luxe.

Referenties

- Agirdag, O. (2010) 'Exploring bilingualism in a monolingual school system: insights from Turkish and native students from Belgian schools'. *British Journal of Sociology of Education*, 31(3), pp. 307-321.
- Agirdag, O., Demanet, J., Van Houtte, M. & Van Avermaet, P. (2011) 'Ethnic school composition and peer victimization: a focus on the interethnic school climate'. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(4), pp. 465-473.
- Agirdag, O., Van Houtte, M. & Van Avermaet, P. (2011) 'Ethnic school context and the national and sub-national identifications of pupils'. *Ethnic and Racial Studies*, 34(2), pp. 357-378.
- Agirdag, O., Van Houtte, M. & Van Avermaet, P. (2012) 'Why Does the Ethnic and Socio-economic Composition of Schools Influence Math Achievement? The Role of Sense of Futility and Futility Culture'. *European Sociological Review* (in druk).
- Agirdag, O., Huyst, P. & Van Houtte, M. (2012) 'Determinants of the formation of a European identity among children: individual- and school-level influences'. *Journal of Common Market Studies* (in druk).
- Avermaet, P. & S. Sierens (2010). 'Diversiteit is de norm. Er mee leren omgaan de uitdaging. Een referentiekader voor omgaan met diversiteit in onderwijs'. *Handboek beleidsvoerend vermogen. Doelgerichte visie 4*, pp. 1-48.
- Braddock, J., & Eitle, T. (2003). The effects of school desegregation. In Banks, J.A. & Banks, C.A.M. (Eds.), *Handbook of research on multicultural education* (pp. 828-846). San Francisco, CA, Jossey-Bass., pp. 828-846.
- Brookover, W. B. B., Charles, Flood, P., Schweitzer, J., & Wisenbaker, J. (1979). *School social systems and student achievement : schools can make a difference*. New York: Praeger.
- Brophy, J. E. (1983). Research on the Self-Fulfilling Prophecy and Teacher Expectations. *Journal of Educational Psychology*, 75(5), 631-661.
- Butler, T., & Hamnett, C. (2007). *The geography of education: Introduction*. *Urban Studies*, 44, pp. 1161-1174.

- Coenders, M., Lubbers, M. & Scheepers, P. (2004). Weerstand tegen scholen met allochtone kinderen'. *Mens & Maatschappij*, 79, 124-143.
- Debruyne, T., De Rechter, G., Lamote, J., Thys, G., Van Damme, K. & Van de Velde, V. (2006). *Gelijke onderwijskansen. Lokale overlegplatforms evaluatie werking 2004-2006*. Brussel, Ministerie van onderwijs en vorming.
- De Rycke, L., Swyngedouw, M. (1999), 'The value of concentration schools as appreciated by Moroccans, Turks and unskilled Belgians in Brussels', *International Journal of Educational Research*, vol. 31, 267-281.
- Desmedt, E., & Nicaise, I. (2007). 'Etnische segregatie in het onderwijs: horen, zien en zwijgen?' In S. Sierens, M. Van Houtte, P. Loobuyck, K. Delrue, & K. Pelle-riaux, (Eds.), *Onderwijs onderweg in de immigratiesamenleving*. Gent, Academia Press.
- Ducquet, N., et al. (2006). *Wit krijgt schrijft beter. Schoolloopbanen van allochtone jongeren in beeld*. Antwerpen-Apeldoorn, Garant.
- Dudal, P. & Deloof, G. (2004). *Vrij centrum voor leerlingenbegeleiding. Leerlingenvolgsysteem. Wiskunde: Toetsen 5 - Basisboek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Driessen, G. (2007). 'Peer group' effecten op onderwijsprestaties. Een internationaal review van effecten, verklaringen en theoretische en methodologische aspecten. Nijmegen: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen.
- Driessen, G., Doesborgh, J., Ledoux, G. Veen, I. van der en Vergeer, M. (red.) (2003). *Sociale integratie in het primair onderwijs*. Nijmegen/Amsterdam: Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen/SCO-Kohnstamm Instituut.
- Dronkers, J. (2010). *Positieve maar ook negatieve effecten van etnische diversiteit in scholen op onderwijsprestaties? Een empirische toets met internationale pisa-data*. Universiteit Maastricht (Inaugurele rede).
- Espelage, D. L., & Swearer, S. M. (2003). 'Research on school bullying and victimization: What have we learned and where do we go from here?' *School Psychology Review*, 32(3), 365-383.
- Gewirtz, S., S. Ball & R. Bowe (1995). *Markets, choice and equity in education*. Buckingham: Open University Press.

- Gorard, S. (1999), Keeping a sense of proportion: the "politician's error" in analysing school outcomes, *British Journal of Educational Studies*, jrg. 47, nr. 3, p. 235-246.
- Gray-Little, B., & Hafdahl, A. R. (2000). Factors influencing racial comparisons of self-esteem: A quantitative review. *Psychological Bulletin*, 126(1), 26-54.
- Groenez (2008). *Hoe meten we (sociale) segregatie in het onderwijs?* Leuven, HI-VA (ongepubliceerd).
- Harris, R. (2011). 'Segregation by choice? Social and ethnic differences between English schools'. In J. Bakker, E. Denessen, D. Peters & G. Walraven (eds.) *International perspectives on countering school segregation*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant, pp. 67-82.
- Herweijer, L. (2011). *Gemengd leren. Etnische diversiteit en leerprestaties in het basis- en voorgezet onderwijs*. Den Haag: SCP.
- Hirtt, N., Nicaise, I & De Zutter, D. (2007), *De school van de ongelijkheid*, Berchem, EPO.
- Hutchens, R. (2004). 'One measure of segregation'. *International Economic Review*, 45. pp. 555-578.
- Jacobs, D., Swyngedouw, M., Hanquinet, L., Vandezande, V., Andersson, R., Horta, A., Berger, M. (2009). The challenge of measuring immigrant origin and immigration-related ethnicity in Europe. *Journal of International Migration and Integration*, 10(1), 67-88.
- Jansens, M., Seynaeve, K., & Verlot, M. (1997) *From a black to a multicultural school: how to move a system strategy?* DTEW Research Report 9702. Leuven, K.U.
- Jencks, C., & Mayer, S. E. (1990). 'The social consequences of growing up in a poor neighborhood'. In Lynn, L. E., & McGeary, M. G. H.(Eds.) *Inner-City Poverty in the United States*, Washington DC, National Academy Press, pp. 111-186.
- Jussim, L. (1986). 'Self-fulfilling prophecies - A theoretical and integrative review'. *Psychological Review*, 93(4), pp. 429-445.
- Kahlenberg, R. D. (2001). *All together now : creating middle-class schools through public school choice*. Washington, D.C., Brookings Institution Press.

- Karssen, M., Veen, I. van der & Roeleveld, J. (2011). *Effecten van schoolsamenstelling op schoolprestaties in het Nederlandse basisonderwijs*. Paper gepresenteerd op de Onderwijsresearchdagen 2011, 8-10 juni, Maastricht.
- Karsten, S. (1994). Policy on ethnic segregation in a system of choice: the case of the Netherlands. *Journal of Education Policy*, 9(3), pp. 211–225.
- Karsten, S., Roeleveld, J., Ledoux, G., Felix, C. & Elsof, D. (2002), *Schoolkeuze in een multi-etnische samenleving*. Amsterdam, SCO-Kohnstamm Instituut.
- Karsten, S., Ledouw, G., Roeleveld, J., Felix, C., & Elshof, D. (2003) 'School choice and ethnic segregation'. *Educational Policy*, 17, pp. 452-477.
- Karsten, S., Felix, C., Ledoux, G., Meijnen, W., Roeleveld, J., & Van Schooten, E. (2006). 'Choosing segregation or integration? The extent and effects of ethnic segregation in Dutch cities'. *Education and Urban Society*, 38(2), 228-247.
- Karsten, S. (2009). *School segregation*. Paper presented at the EC/OECD Meeting The Labour Market Integration of Children of Immigrants.
- Kesteloot, C. & Van der Haegen, H. (1997). 'Foreigners in Brussels 1981-1991: Spatial continuity and social change'. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 88, 2, pp. 105-119.
- Kornblau, B. (1982). 'The Teachable Pupil Survey - a Technique for Assessing Teachers Perceptions of Pupil Attributes'. *Psychology in the Schools*, 19(2), 170-174.
- Ladd, H., & Fiske, E. (2003). 'Does competition improve teaching and learning? Evidence from New Zealand'. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, jrg. 25, nr. 1, p. 97–112.
- Lauder, H. (1991). 'Education, democracy and the economy.' *British Journal of Sociology of Education*. 12 (4) pp. 417 – 431.
- Lauder, H. & Hughes, D. (1999), *Trading in futures. Why markets in education don't work*. Buckingham/ Philadelphia: Open University Press.
- Levin, H. (1998), 'Educational vouchers: effectiveness, choice and costs', *Journal of Policy Analysis and Management*, vol. 17, p. 373–392.
- Lindo, F. (2008). *Interetnische contacten tussen scholieren in het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: IMES.

- Luhtanen, R., & Crocker, J. (1992). 'A Collective Self-Esteem Scale - Self-Evaluation of Ones Social Identity'. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(3), 302-318.
- Lutz, A. & Crist, S. (2009). 'Why do bilingual boys get better grades in English-only America? The impacts of gender, language and family interaction on academic achievement of Latino/a children of immigrants'. *Ethnic and Racial Studies*, 32 (2), pp. 346-368.
- Maestri, V. (2011). *A deeper insight into the ethnic make-up of school cohorts. Diversity and school achievement*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam/Amsterdams instituut voor arbeidsstudies (Working paper 11-108).
- Mahieu, P. (1996). '(De)segregatie: een probleem van scholen: een uitdaging in scholen'. *Impuls Tijdschrift voor onderwijsbegeleiding*, 27, 1, pp. 15-21.
- Mahieu, P. & Schepens, I. (1995). *De implementatie van de non-discriminatieverklaring in basisscholen*. Antwerpen, USFIA-IDEA.
- Musterd, S. & De Winter, M. (1998). 'Conditions for spatial segregation: some European perspectives'. *International Journal of Urban and Regional Research*, 22, pp. 665-73.
- Nicaise, I. (2001). 'Onderwijs en armoedebestrijding op zoek naar een nieuwe adem'. In J. Vranken, et al. (eds.) *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 2001*. Leuven, Acco.
- Nouwen, W. & Vandenbroucke, A. (2011), 'Schoolkeuze en ervaringen met inschrijvingen bij etnisch-culturele minderheden in het gesegregeerde basisonderwijs van Antwerpen, Gent en Gent'. Paper gepresenteerd op seminarie 'Cultuuroverdracht en educatie', UCSIA, Universiteit Antwerpen, 10 februari 2011.
- Ornelis, F. (2006), 'Leerlingen inschrijven, spreiden en voorrang toekennen: juridische vragen bij het gelijkekansendecreet', in S. Sierens, M. Van Houtte, P. Loobuyck, K. Delrue, & K. Pelleriaux, (eds.), *Onderwijs onderweg in de immigratiesamenleving*. Gent: Academia Press, p. 109-137.
- Overbeeke, A. (2004). 'Segregatie, desegregatie, integratie? Het recht op schoolkeuze en -stichting, schoolkeuzegedrag en de gevolgen ervan voor de schoolsamenstelling'. *Tijdschrift voor onderwijsrecht en onderwijsbeleid*, 303-318.

- Paulle, B (2007). 'Van kleur naar klasse. Desegregatie in het onderwijs'. In L. Veldboer, J.-W. Duyvendak & C. Bouw (red.), *De mixfactor. Integratie en segregatie in Nederland* (pp. 129-141). Amsterdam: Boom.
- Portes, A. & Hao. L. (2002) 'The price of uniformity: Language, family and personality adjustment in the immigrant second generation'. *Ethnic and Racial Studies*, 25 (6), pp. 889-912.
- Ranson, S. (1993). 'Markets or democracy for education'. *British Journal of Educational Studies* 31 (4) pp. 333 – 352.
- Rath, J. (2008), 'De stijgingsroute werken', *Mitros Cahier*. p. 20-23.
- Roosens, E. (2005). 'Multiculturalism'. In Chr. Timmerman & B. Segaert, (eds.). *How to conquer the barriers to intercultural dialogue. Christianity, Islam and Judaism*. Brussel, Peter Lang.
- Rosenberg, M., & Simmons, R. G. (1972). *Black and white self-esteem: the urban school child*. Washington: American Sociological Association.
- Rosenthal, R., & Jacobson, L. (1968). *Pygmalion in the classroom; teacher expectation and pupils' intellectual development*. New York: Holt.
- Saporito, S. (2003), 'Private choices, public consequences. magnet school choice and segregation by race and poverty', *Social Problems*, jrg. 50, nr. 2, p. 181-203.
- Sierens, S., Mahieu, P., & Nouwen, W. (2011). The desegregation policy in Flemish primary education. Is distributing migrant students among schools an effective solution? In J. Bakker, E. Denessen, D. Peters & G. Walraven (Eds.), *International perspectives on countering school segregation*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Sierens, S. & Van Avermaet, P. (2010). Taaldiversiteit in het onderwijs: van meertalig onderwijs naar functioneel veeltalig leren. In: P. Van Avermaet, K. Van den Branden, & L. Heylen (Eds.). *Goed gegokt? Reflecties op twintig jaar gelijke onderwijskansenbeleid in Vlaanderen*. (pp 69-87) Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Schelling, T. (1969), 'Models of Segregation', *American Economic Review*, jrg. 59, nr. 2, p. 488-493.

- Schinkel, W. (2007). *Denken in een tijd van sociale hypochondrie. Aanzet tot een theorie voorbij de maatschappij*. Kampen: Klement.
- Schinkel, W. (2008). *De gedroomde samenleving*. Kampen: Klement.
- Schryvers, E. (2005). *Het basisonderwijs in Antwerpen*. Studiedienst voor Stadsobservatie. Stad Antwerpen, pp. 16-22. http://www.lop.be/lop/files/_uploaded/antwbao/hoofdstuk_2___De_Antwerpse_leerlingen_in_cijfers_en_kleuren.pdf. (20.05.2011).
- Stephan, W. G. (1978). 'School-Desegregation - Evaluation of Predictions Made in Brown V Board of Education'. *Psychological Bulletin*, 85(2), 217-238.
- Tesser, P.T.M., e.a. (1999) *Rapportage minderheden 1999: Positie in het onderwijs en de arbeidsmarkt*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tomlinson, S. (1997), 'Diversity, choice and ethnicity: The effects of educational markets on ethnic minorities', *Oxford Review of Education*, jrg. 23, nr. 1, p. 63-67.
- Van Aerden, K. & Cantillon, B. (2010). *De sociale gelaagdheid van schoolse achterstand in GOK en niet-GOK scholen*. Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck. http://www.centrumvoorsociaalbeleid.be/sites/default/files/20100906102306W_DWV.pdf. (01.09.2010).
- Van Breenen, K., e.a. (1991). *Etnische scheidslijnen in het Amsterdamse basisonderwijs, een keuze?* Amsterdam: Gemeente Amsterdam.
- Van de Kieft, M., Gerritsen, L., Koopman, C., Kuhnen, C. & Eijken, B. (2004), *Schoolkeuzemotieven. Onderzoek naar het schoolkeuzeproces van Amsterdamse ouders*, Amsterdam, Dienst Onderzoek en Statistiek.
- Vandenberghe, V. (1998), 'L'enseignement en Communauté française de Belgique: un quasimarché', *Reflets et Perspectives de la Vie Économique*, jrg. 37, nr. 1, p. 65-75.
- Van der Slik, F. W. P., Driessen, G. W. J. M., & De Bot, K. L. J. (2006). 'Ethnic and socioeconomic class composition and language proficiency: a longitudinal multilevel examination in Dutch elementary schools'. *European Sociological Review*, 22(3), pp. 293-308.

- Van der Wouw, B.A.J. (1994), *Schoolkeuze tussen wensen en realisering. Een onderzoek naar verklaringen voor veranderingen in schoolkeuzepatronen vanuit het perspectief van (etnische) segregatie*, Nijmegen, OOMO/ Tandem Felix.
- Van Ewijk, R., & Sleegers, P. (2010a). 'The effect of peer socioeconomic status on student achievement: A meta-analysis'. *Educational Research Review*, 5(2), 134-150.
- Van Ewijk, R., & Sleegers, P. (2010b). 'Peer ethnicity and achievement: a meta-analysis into the compositional effect'. *School Effectiveness and School Improvement*, 21(3), 237-265.
- Van Houtte, M. (2011). 'So where's the teacher in school effects research? : the impact of teacher's beliefs, culture, and behavior on equity and excellence in education'. In K. Van den Branden, P. Van Avermaet & M. Van Houtte (Eds.), *Equity and excellence in education: Towards maximal learning opportunities for all students*. Londen, Routledge, pp. 75-95
- Van Houtte, M. & Stevens, P.A.J. (2009) 'School Ethnic Composition and Students' Integration Outside and Inside Schools in Belgium'. *Sociology of Education*, 82(3), pp. 217-39.
- Van Robaeys, B., Perrin, N., Vranken, J. & Martiniello, M. (2006), *Armoede bij personen van vreemde afkomst becijferd*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Vermeulen, B.P. (2001). *Witte en zwarte scholen. Over spreidingsbeleid, onderwijsvrijheid en sociale cohesie*. 's-Gravenhage: Elseviers bedrijfsinformatie.
- Vogels, R. en R. Bronneman-Helmerts (2003). *Autochtone achterstandsleerlingen: een vergeten groep*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Vrielink, S., L. e.a. (2010). *Arbeidsmarktbarometer po,vo, mbo 2009/2010. Jaarrapportage*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Westerbeek, K. (1999). *The colours of my classroom. a study into the effects of the ethnic composition of classrooms on the achievement of pupils from different ethnic backgrounds*. Florence: European University Institute.